

Anabela Bratulić Ferić

Carigradska pisma Antuna Vrančića – The Istanbul Letters of Antun Vrančić

ur. Zrinka Blažević, Anđelko Vlašić. Istanbul, 2018, 171 str.

Začetnik ideje o izdavanju Vrančićevih carigradskih pisama predsjednik je Turskog instituta za nautičku arheologiju, turski filantrop i mecena Oğuz Aydemir. Budući da se oženio Hrvaticom, osobito se zainteresirao za zajedničko nasljeđe Hrvata i Turaka. Knjiga *Carigradska pisma Antuna Vrančića* objavljena je uz pokroviteljstvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Urednici ovoga izdanja zaslužni su za odabir, prijevod i komentare pisama. Vrančićeva pisma s latinskog na hrvatski jezik prevela je prof. dr. sc. Zrinka Blažević, a za uvodnu studiju i prijevod s hrvatskog na engleski jezik zaslužan je dr. sc. Anđelko Vlašić.

Na početku knjige (str. 10–21) nalaze se četiri predgovora koja su napisali redom: Oğuz Aydemir, dr. sc. Marijana Borić u ime HAZU, veleposlanik Republike Turske u Hrvatskoj Njegova Ekselencija Mustafa Babūr Hizlan i urednici ove knjige. Nakon toga slijedi uvodna studija (str. 24–66), koju je napisao dr. sc. Anđelko Vlašić. Nadalje (str. 66–154) prikazani su prijevodi odabranih pisama Antuna Vrančića: izvještaji o prvim aktivnostima prvog carigradskog poslanstva, pismo Antuna Vrančića Pavlu Gregorijancu, sažeti pregled posljednjih aktivnosti prvog carigradskog poslanstva, poslanički dnevnik drugog carigradskog poslanstva i obračun izdataka drugog poslanstva Antuna Vrančića. Na kraju knjige (str. 160–167) navedeni su: popis prevedenih pisama i njihova lokacija u mađarskom izdanju Vrančićeve ostavštine, popis ilustracija, izvori, literatura i kazalo osobnih i geografskih imena.

Uvodna studija podijeljena je na čak trinaest poglavlja. U prva četiri (*Srednja i jugoistočna Europa za života Antuna Vrančića, Životopis Antuna Vrančića /1504–1573/, Vrančićevo diplomatsko poslanstvo u Francusku i Englesku 1546. godine, Vrančićev prelazak u habsburšku službu*) opisane su povijesne i društvene prilike u kojima je djelovao Antun Vrančić. Zatim slijede poglavlja: *Vrančićeva*

prva istanbulska misija (1553–1557. godine) i Vrančićevo kodiranje diplomatskih poruka i privatnih pisama. Kulturološko značenje putovanja predstavljeno je u poglavljima: *Dolazak Ogiera Ghiselina de Busbecqa u Istanbul*, *Pronalazak spomenika rimskom caru Augustu u Ankari*, *Boravak habsburškog poslanstva u Amasiji*, *Nediplomatske aktivnosti habsburških poslanika u Istanbulu*. Tema *Daljnji događaji u Istanbulu i okončanje pregovora* predstavlja ishod prve carigradske misije habsburških poslanika, a poglavlje *Vrančićeva druga istanbulska misija (1567–1568)* daje kronološki pregled zbivanja na habsburško-transilvanskoj-turškoj granici nakon smrti Sulejmana I. Veličanstvenog. Na kraju uvodne studije autor Anđelko Vlašić navodi podatke o *Vrančićevim posljednjim godinama života*. Budući da su vrlo detaljno opisane političko-društvene okolnosti u kojima je živio i djelovao Antun Vrančić, *Uvodna studija* predstavlja ključ za razumijevanje Vrančićevih pisama. Knjiga ističe vrlo često zanemarenu ulogu hrvatskih latinista u političkom okviru 16. stoljeća. Naime, Antun Vrančić svojim diplomatskim djelovanjem iznosi svoje stavove o osmanskim prodorima u kršćanskoj Europi i upozorava na „nezahvalnog neprijatelja” koji prijeti. Također, Vrančićeva pisma pružaju uvid u svakodnevni život poslanika, ali i običnih ljudi. Nadalje, pisma pokazuju i privatne Vrančićeve interese, istraživanja osmanske povijesti i kulture, antičke povijesti i arheoloških istraživanja.

Većina rukopisne ostavštine Antuna Vrančića čuva se u Nacionalnoj knjižnici u Budimpešti. Najveći dio njegove ostavštine čine upravo diplomatska pisma i izvještaji koji se smatraju najkvalitetnijim dijelom njegova opusa. Unutar serije *Monumenta Hungariae Historica – Scriptores* sredinom 19. stoljeća objavljen je cijeli Vrančićev spisateljski opus, uključujući i Vrančićeva istanbulska pisma. U ovom izdanju urednici su objavili paralelni hrvatski i engleski prijevod izabranih pisama iz Vrančićeve istanbulske korespondencije. Prvo je izloženo carigradsko pismo Franje Zaya i Antuna Vrančića koje su uputili Ferdinandu I. 1553. godine, neposredno po dolasku u Istanbul. U tom pismu, spomenuti diplomati pišu Ferdinandu I. o diplomatskim metodama koje su koristili za vrijeme ugovaranja mira. Također, navode i društveno-političko stanje u Osmanskom Carstvu, uvjete i tijek postizanja dogovora. Cilj diplomatske misije bio je ishoditi mir s Osmanskim Carstvom i plaćanjem danka osigurati habsburšku prevlast nad Transilvanijom. Zanimljivo je kako diplomati niti u jednom trenutku negativnim riječima ne opisuju Osmanlije, premda su im tada bili glavni neprijatelji.

Drugo je prevedeno pismo u ovom izdanju Vrančićevo privatno pismo Pavlu Gregorijancu, zagrebačkom biskupu. Karakter ovog pisma sasvim je drugačiji od prethodnog. Koristeći se vrlo biranim riječima, Vrančić s podsmijehom opisuje osmansku rasipnost i način na koji Osmanlije javno obilježavaju ratne pobjede.

Treće prevedeno izvješće službeni je prikaz uspjeha aktivnosti poslanika Antuna Vrančića, Franje Zaya i Ogiera de Busbecqa, iz kolovoza 1557. godine. U tom pi-

smu vrlo detaljno izvještavaju kralja Ferdinanda I. o svojim poteškoćama prilikom postizanja sporazuma. Osobito je istaknuto negativno raspoloženje Osmanlija prema habsburškim poslanicima i nepovoljni uvjeti sklapanja konačnog mirovnog ugovora, *e.g.* rušenje habsburške utvrde Siget. U ovom izvještaju koji je nastao pred kraj prve istanbulske misije, može se primijetiti kako diplomati više ne biraju riječi za Osmanlije, već ih nazivaju *nezahvalnim i obijesnim neprijateljima*.

Nakon toga slijede kronološki poslanički dnevnik drugog carigradskog poslanstva (od 1567–1568. godine), koji se sastoji od popisa aktivnosti diplomata i obračun izdataka navedenog poslanstva koji su upućeni Ferdinandovu nasljedniku, caru Maksimilijanu II. Potonji svjedoči o diplomatskim metodama onoga vremena: tu je popis brojnih darova i novaca kojima su diplomati potplaćivali visoke osmanske dužnosnike, vezire i druge uglednike s ciljem da utječu na sultana i ishod diplomatske misije.

Sve prijevode prati opsežan stvarni komentar u kojem su objašnjeni turcizmi ili pojedini povijesni događaji. Isto tako, cijelo je izdanje popraćeno bogatim ilustracijama vladara (habsburških, turskih i drugih europskih vladara u 16. stoljeću), prikazima (opsada gradova, bitki, utvrda), povijesnim i geografskim kartama (Ugarske, Osmanskog Carstva u 16. stoljeću, ruta diplomatskih misija).

Knjiga *Carigradska pisma Antuna Vrančića* značajno je djelo koje na jednom mjestu iznosi ulogu Vrančićevih diplomatskih misija u povijesnom i društvenom kontekstu 16. stoljeća. Budući da knjiga pruža primjere komunikacije kroz povijest, može pronaći primjenu u nastavi povijesti i latinskog jezika. Tako naprimjer korelacijom navedenih nastavnih predmeta možemo organizirati grupne radove u kojima bi učenici prevodili prilagođena Vrančićeva pisma i analizirali način komuniciranja kroz povijest, povezujući ga s današnjim načinima komunikacije i društveno-političkom situacijom. Isto tako u nastavi latinskog jezika mogu se uspoređivati epiteti koji se odnose na Osmanlije na primjeru tri različita Vrančićeva izvještaja. Kao nedostatak ove knjige navela bih neobjavlivanje latinske verzije prevedenih pisama, barem kao dodatka na kraju izdanja. Promatrano iz perspektive habsburškog diplomata Vrančića analizirani su različiti aspekti osmanske diplomacije, stila života i državnih struktura tijekom 16. stoljeća. Stoga treba istaknuti kako je ova knjiga posebno važna za bogato zajedničko povijesno i kulturološko nasljeđe Turske i Hrvatske.